

Seçim İttifakları: Parlamento Ve Başkanlık Sistemleri Üzerine Bir Değerlendirme *Electoral Alliances: An Assessment Of The Parliamentary And Presidential Systems*

Hasan AKAY
Dr., Gençlik ve Spor Bakanlığı
hasanakay2@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9531-4875>

Makale Başvuru Tarihi : 04.11.2022
Makale Yayın Tarihi : 31.12.2022
Makale Türü : Araştırma Makalesi

Nevzat NARÇİÇEK
Doktorant, İnönü Üniversitesi
nevzatnarcicek@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5487-9036>

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Seçim İttifakı,
Parlamento
Sistemi, Başkanlık
Sistemi

Demokratik sistemlerde etkin görünürler arasında yer alan siyasi partiler, cari sistemin kendisine tanıdığı yöntemlerle iktidar olma adına çeşitli girişimlerde bulunurlar. Bu durumun siyasal sistemin hukuk normları aracılığı ile izin verdiği şekilde gerçekleşmesi olağan bir roldür. Ancak siyasal partilerin rejimler içerisindeki çeşitliliği, ana iktidar partisi diyebileceğimiz büyük partilerin temsil çoğunluğunu aşırı temsiliyet ile kapatması temsil oranı düşük siyasal partileri iktidardan veya kısmi de olsa temsilden uzaklaştıran bazı nedenler arasında gösterilebilir. Bu durum ve türevleri siyasal partileri olağan veya olağanüstü demokratik seçimlerde bir araya getiren etmenlerdendir. Bu çalışma ile siyasal partilerin parlamento veya başkanlık sisteminde kendi aralarında ittifak kurarak seçimlere katılmalarının öncesi, pratiği ve sonrası üzerine bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır. Sonuç olarak seçim ittifaklarının geçerliliği ve güvenilirliği mevcut sistemin demokratik unsurları bünyesinde barındırmasına ve sürdürülebilirliğine bağlı olarak olumlu veya olumsuz çıktıların alınabileceğini göstermektedir.

ABSTRACT

Keywords:

Electoral Alliance,
Parliamentary
System, Presidential
System

Political parties, which appear to be active in democratic systems, make various attempts to come to power with the methods granted to them by the current system. It is a normal role for this to happen as the political system allows through legal norms. However, the diversity of political parties within the regimes and the fact that the major parties, which we can call the main ruling parties, close the representation majority with excessive representation can be shown among some of the reasons that remove political parties with low representation from power or partial representation. This situation and its derivatives are among the factors that bring political parties together in ordinary or extraordinary democratic elections. With this study, it is aimed to make an evaluation on the before, practice and after of political parties participating in the elections by forming an alliance among themselves in the parliamentary or presidential system. As a result, the validity and reliability of electoral alliances show that positive or negative outputs can be obtained depending on the democratic elements of the current system and its sustainability.

GİRİŞ

Siyasi ittifakların, demokratik rejimlerde uzlaşma kültürünün yansıması olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Zira ittifak, bir koordinasyon ve işbirliğini gerektirir. Böyle bir durum ise farklı düşüncelerin bir araya gelip uzlaşması ile mümkün olur. Dolayısıyla ittifaklar da böyle bir kültürün gelişmesi ile demokratik sistemlerde daha çok başvurulan bir mekanizma haline gelmiştir. Yapılan araştırmalarda uzlaşma kültürünün geliştiği rejimlerde ittifakların daha yaygın olarak görülmesi de (Gençkaya ve Şençelebi, 2021) böyle bir durumu teyit etmektedir.

Siyasi partiler arasında yapılan ittifaklarının farklı çeşitliliği ve versiyonları mevcuttur. Kurulan ittifaklar hükümet, parlamento ya da seçim ittifakları olduğu gibi seçimden önce veya sonra da olabilmektedir. İttifak, basit bir anlamda, siyasi partiler arasında bir seçim koordinasyonu olarak tanımlansa da (Türkan ve Çınar, 2020) her türlü koordinasyonun seçim ittifakı ya da koalisyon olduğu söylenemez. Dolayısıyla partiler arasında meydana konulan irade bu koordinasyonun mahiyeti açısından önem arz edecektir. Siyasi parti ittifaklarının farklı şekilleri olduğu gibi farklı demokratik sistemlerde de ittifaklar meydana gelmektedir. Parlamenter sistemlerde seçim ittifakları ekseriyetle seçim sonrası tezahür etmekle birlikte seçimden önce de ittifakların kurulması muhtemeldir. Bu sistemde genel olarak partilerin tek başlarına iktidarı ele geçirme ihtimalinin düşük olduğu durumlarda ittifak yoluna gidilir. Başkanlık sisteminde ise yapılan ittifaklar hem başkanlık hem de parlamento üyelerine ilişkin olabildiği gibi sadece başkanlık seçimlerine dönük de olabilmektedir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus her iki sistemde de çoğunluğun sağlanamadığı durumlarda ittifak arayışına gidildiğidir.

Günümüzde farklılıklardan kaynaklı olarak birçok partinin seçimlerde boy gösterdiği dikkate alındığında ittifakların öneminin daha da arttığı gözlemlenmektedir. Zira Seçim ittifaklarının çeşitliliği çok nedenleri olsa da ittifakları etkileyen en önemli etkenlerden birisi çoğunluğun sağlanamamasıdır (Barın, 2019). Bu ise genellikle parti sayısının çokluğu ve bu partilerin belli oranlarda kitlelerde karşılığının olmasındandır. Bu çalışmada demokratik rejimlerde sık başvurulan seçim ittifakları irdelenerek; önemi, etkileri, sınıflandırılması, avantajları ve dezavantajları üzerinde durulmuştur. Neticede demokratik sistemlerin iki örneği olan parlamenter ve başkanlık sistemlerindeki yansımaları incelenmiştir.

SEÇİM İTTİFAKI

Seçim ittifakı; seçimlerden önce ya da seçimlerden sonra iki ya da daha fazla partinin kalıcı ya da geçici olarak işbirliği yapmasıdır. Seçim ittifakı, dar anlamda partiler arası işbirliği olarak tanımlansa da partileşmemiş öğütlenmelerin seçimlerin sonuçlarına etki etmeye yönelik olarak yaptıkları işbirlikleri de seçim ittifakı kapsamında değerlendirilebilir. Bu kapsamda farklı siyasi eğilimleri temsil eden odakların, sahip oldukları farklılıkları muhafaza etmek adına herhangi bir parti çatısı altında bir araya gelmeleri de ittifak ekseninde değerlendirilebilir. Dolayısıyla ittifak için gereken işbirliği sadece partiler arası olan birliktelik olarak değil, tek bir parti çatısında ortaya konan birliktelikte iş yapma ve siyasal sonuç almaya dönük olarak ortaya konan iradenin yekûnudur. Ancak burada önemli olan nokta; partiler arası diğer oluşumların seçim ittifakı kapsamında değerlendirilebilmesi için, söz konusu bu oluşumların seçimlere tesir edebilme amacıyla bu işbirliği iradesine sahip olmalarıdır (Uzun, 2018). Seçim ittifaklarında, her ne kadar ittifak tanımlaması içerisine seçimlere etki etmeye yönelik irade ortaya koyan farklı oluşumlar da dâhil edilse bu çalışmada değerlendirilecek olan partiler arası ittifaklardır.

Partiler arası yapılan ittifaklar, değişik biçimlerde meydana gelir. Bu ittifakların bazıları geçici ve örgütsüz mahiyette olup, seçimlerde avantaj sağlamak, bir hükümeti düşürmek ya da herhangi bir hükümeti desteklemek gayesiyle yapılan basit geçici koalisyonlardan müteşekkildir. İttifaklardan bazıları ise, bir süper partiyi andırabilecek düzeyde sağlam ve sürekli (Duverger, 1974). Partiler arası yapılan ittifakların geçici ya da kalıcı olmasını etkileyen birçok faktör mevcuttur. Özellikle partiler arası ideolojik uyum ve stratejik eylem benzerliği oluşturulan ittifakın devamlılığı açısından önemlidir. Söz konusu bu ideolojik uyum noktalarının çokluğu partilerin yapmış olduğu ittifak sürecini

uzatırken, uyum noktalarının azlığı ise ittifak ömrünün kısa olmasına sebebiyet verir. Yine eylem benzerliği de aynı sonuçları doğurur mahiyete sahiptir (Savut, 2020).

Seçim ittifakları mahiyet itibariyle avantaj ve dezavantajları birlikte ihtiva etse de hem başkanlık sisteminde hem de parlamenter sistemde sık başvurulmuş bir mekanizmadır. Dolayısıyla seçim ittifakı suretinde kendi gösteren bu mekanizma partiler arası farklı yol ve yöntemlerle ortaya çıkabilmektedir. Seçim ittifakları, bir açıklama yolu ile seçimden önce ya da seçimden sonra partiler arasında birlikte çalışılacağına açıklanması, ortak bir payda altında seçimlere gitme veya ortak bir liste altında seçimlere girme şeklinde kendini gösterebilir. Seçimden önce yapılan birliktelikler bir açıklama yoluyla olabileceği gibi, seçimden sonra birlikte hükümeti kurma vaadi altında bunu yasalaştırma yöntemiyle de olabilir. Aynı şekilde yasalaştırma sonucu tek bir liste ile de ittifak yapan partiler seçime gidebilir. Seçim ittifaklarında görülebilecek diğer bir uygulama ise, herhangi bir partinin başka bir partinin veya ittifakın lehine bazı bölgelerde seçimlerden çekilmesidir (Miş ve Duran, 2018).

Liberal demokrasinin hâkim olduğu çok partili sistemlerde, partilerin işbirliğine gitmesi doğal (Oğuz, 2019), hatta kaçınılmazdır. Bu tarz işbirliğinin en yaygın uygulamalarından biri partiler arası yapılan seçim ittifaklarıdır. Siyasi coğrafyanın büyük oranda parçalandığı ülkeler dikkate alındığında seçim ittifaklarının küçük partilerin lehine işleyen bir durum arz ettiği görülür. Seçim ittifakları sayesinde küçük ve orta ölçekli partilerin oylarının kaybedilmesinin önüne geçilir. Aynı şekilde bu tür ittifaklar sadece küçük partiler için değil büyük partiler için de cazip bir vaziyettir. Küçük partiler, oylarının temsiliyet hakkını muhafaza ederken büyük partiler de bu sayede oy tabanını ve sandalye sayısını artırır (Gönenç, 2002). Dolayısıyla seçim ittifakları sistemi bir yandan büyük partiler için alanını genişletmek adına bu kapsamda avantaj sağlarken küçük partiler için yaşama hakkı verir. Özellikle baraj sistemi gibi uygulamaların yüksek olduğu ülkelerde küçük partilerin oyları temsilden uzaktır (Tekin, 2021). Baraj altında kalan siyasi parti parlamento ya da meclise giremediğinden dolayı kazanmış oldukları oylar da bir bakımdan ziyan olmaktadır. Ancak seçim ittifakı bu oyların kaybolmaması adına büyük avantaj sağlamaktadır. Seçim ittifakları küçük partilerin büyük partilerle birleşmesine olanak verdiği için seçim barajının yıkıcı etkilerini azaltmaktadır. Neticede sahip olduğu bu fonksiyon ile temsilde adaleti tamamen sağlamasa da adaletsizliği hafifletmesi açısından önemli bir avantaja sahiptir (Barın, 2019).

Demokratik sistemlerde, siyasi partiler arasında ittifaklar neredeyse olağan bir durum halini almıştır. Bu ittifakların sebebi mecliste çoğunluğun tek bir parti tarafından sağlanamamasıdır. Çoğunluk sağlanamadığı için ittifaklar kaçınılmaz olmaktadır. Netice itibariyle yürütme yetkisini kullanmak isteyen siyasi partiler bir tür koalisyonla zorlanır. Bu durumda partilerin iki seçeneği mevcuttur. İlk seçenek partiler seçimlerden önce tek başına rekabet edip seçimden sonra oluşan sonuca göre herhangi bir hükümet koalisyonunda yer alabilir. İkinci seçenek ise seçimlerden sonra birlikte hükümeti kurmak ümidiyle herhangi bir ya da birden fazla parti ile seçimden önce ittifak kurabilir. Bu durum da ilk seçenek gibi sık karşılanır bu durum haline gelmiştir (Golder, 2006). Demokrasilerin vazgeçilmezleri olan siyasi partilerin çoğunluğu sağlayamama durumu ittifak ya da koalisyonların varlığını bir nevi zorunlu hale getirmektedir. Bu iki seçenekten birinin kullanılmaması hükümetin kurulamaması tehlikesini barındırır, böyle bir riskin ise istikrarsızlık doğurma ihtimalini her zaman vardır. Diğer bir bakış açısı ise, ittifak ve koalisyonlar uzlaşma kültürü açısından önem arz eder. Uzlaşma kültürü ise demokratik ilkelerin daha sağlam zeminlere oturtulmasına vesile olur.

SEÇİM İTTİFAKLARININ ÖNEMİ

Seçim ittifakının temel amacı, ittifak üyelerine seçim sonuçlarına etki etmek için iki veya daha fazla partinin kaynaklarını birleştirmektir. Bu durum, ortak adayların arkasında birleşmeyi veya çok sayıda çoğunluk sisteminde, belirli seçim bölgelerinde birbirleriyle rekabet etmemeyi kabul etmeme gibi seçenekleri içerir. Genelde nihai amaç, bir seçim kazanmak, mecliste çoğunluğu sağlamak ve bir sonraki hükümeti oluşturmak için gereken oy oranına ulaşmaktır (The National Democratic Institute, 2015).

Seçim ittifakları üç noktada önem arz etmektedir. Birincisi; ittifaklar, seçim sonuçları ve seçim sonuçlarında uygulanan politika türleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Herhangi bir ülkede iki

parti bloğunun var olduğu düşünüldüğünde bu daha iyi idrak edilir. Şöyle ki; iki bloktan birinin daha fazla seçim desteği olduğu seçeneği düşünölsün. Diğer blok ise daha az seçim desteğine sahip olduğu için ittifak ile seçime girildiği farz edilsin. Bu durumda ittifak ile gücünü pekiştirip seçime giren ittifak partilerinin daha önce daha fazla seçim desteğine sahip olan bloğu zorlaması hatta çoğunluğu elinden alması muhtemeldir. Dolayısıyla bu tarz bir ittifak hem seçim sonuçlarına hem de seçimden sonra uygulanacak olan politikalar üzerinde etki sahibi olur. İkincisi ise siyasi partilerin uyguladığı koalisyon/ittifak stratejileri, hükümetlerin temsilcileri için önemli etkileri vardır. Zira koalisyonların belirleyeceği stratejilere karşı hükümet kanadı farklı stratejiler geliştirmek zorunda kalır. Üçüncüsü ise seçim ittifakları artık nadir görölen olaylar olmaktan çıkmıştır. Çok partili seçim sistemlerinde koalisyon ya da ittifaklar neredeyse zorunlu bir vaziyete bürünmüştür. Dolayısıyla ittifaklara atfedilen önem daha da artmıştır (Golder, 2004). Genel itibariyle ittifakların önemi bu üç noktada temerküz etse de ülke siyasetinin belirlenmesinde ciddi etkileri mevcuttur.

Hâkim parti penceresinden bakıldığında karşısında kurulabilecek bir ittifaka karşı güç kaybetme ihtimali yüksektir. Dolayısıyla bu durumda hâkim parti mevcut tepki karşısında farklı politika geliştirmek durumunda kalacaktır. Hâkim parti karşısındaki blok açısından düşünüldüğünde ise, iktidara geçme ümitlerini ittifaklarla arttırdıkları için bu yönde strateji geliştireceklerdir. İktidar partisi ile diğer partiler arasında seçim desteğinin aşırı farklılık arz etmediği durumlarda ise seçim ittifaklarının önem derecesi daha artar. Zira bu durumda her blok yönetme erkini elinde bulundurma ümidini artırdığı için ittifaklara daha çok yönelecektir (Zariç, 2019).

SEÇİM İTTİFAKLARININ SINIFLANDIRILMASI

Seçim ittifakları birçok şekilde karşımıza çıkabilmektedir. Dolayısıyla net bir sınıflandırma mümkün olmamaktadır. Zira bazen çok kısa ömürlü koalisyonlar ya da ittifaklar mümkün olabilirken bazen de süreç içerisinde ittifaklar biçim değiştirerek gerçek ittifaklara dönüşebilir. Ancak her ne kadar ittifakların farklı çeşitleri mevcut olsa da genel itibariyle bu sınıflandırma üç kategoride değerlendirilebilir. Bunlar; seçim ittifakları, parlamento ittifakları ve hükümet ittifaklarıdır. Seçim ittifakları aday, parlamento ittifakları milletvekili ve hükümet ittifakları ise bakan düzeyinde olan birleşmelerdir. Bu üç ittifak bir arada olabileceği gibi ayrı ayrı da olabilir. Seçim ittifakları da kendi içlerin de seçim usulüne ve birliğin derecesine göre çeşitli biçimler gösterebilir. Birinci turda veya tek turda ortak adaylar ya da ortak listeler gösterilebildiği gibi ikinci turda karşılıklı feragatler, bazı orantılı seçim sistemlerinde artıkların dağıtımı için yapılan anlaşmalar yapılabilir. Aynı şekilde bu ittifaklar açık olabildiği gibi zımni de olabilir veya yöresel olabildikleri gibi ulusal nitelikte de teşekköl edebilir. Parlamento ve hükümet ittifakları seçim ittifakı olmadan da mümkün olabilmektedir. Ancak seçim sisteminin, seçim ittifaklarını gerekli kıldığı hallerde bile seçim ittifakları her zaman hükümet ittifakları ile birlikte bulunmaz. Milletvekili kazanmak amacıyla ittifak oluşturulması iktidarı kullanmak üzere birleşmekten daha kolaydır (Duverger, 1974). Seçim ittifakları, üç veya daha fazla aday olan seçimlerde, ortak bir rakibi yenmek için adaylar arasında yapılan koalisyona işaret eder. Seçim öncesi oluşturulan koalisyonların çoğunda ittifaklar, bir adayın yarıştan çekilmesi ve o adayın politika imtiyazları karşılığında başka bir adaya destek vermesini gerektirir (Shin, 2015).

Seçim öncesi yapılan ittifaklar, mahiyet itibariyle iki amacı içermektedir. Bunlardan birincisi seçimi kazanmaya dönük hedef iken, diğeri ise seçimin kazanılması durumunda birlikte yönetme erklerine talip olma durumudur. Ancak parlamento ya da hükümet ittifaklarında seçimden önce herhangi bir ittifak olmadığı için iktidarı kullanmaya yönelik anlaşmalar gözlemlenmektedir (Aydoğan Ünal, 2019).

SEÇİM SİSTEMLERİNİN İTTİFAKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Seçim sistemi, genel olarak oyların sandalyelere dönüştürölmesi olarak tanımlanmıştır. Sandalye dağılımı ise çeşitli mekanizmalar vasıtası ile yapılır. Bu mekanizmalar, partilerin aldıkları oy oranından farklı oranda temsilci elde etmesine yol açabilir. Bu iki oran arasındaki fark ise “temsilde adaletsizlik” olarak bilinir. Temsilde adaletin sağlanması adına, sistemde bu farkın mümkün olduğunca az olması istenir. Bunun yanında ölkelerde kullanılan seçim barajları da bu dağılım üzerinde etkili olmaktadır. Hatta baraj altında kalınması durumunda ilgili partinin mecliste temsiliyeti tamamen

kaybolur (Göksel, Çınar ve Yürük, 2018). Seçim sisteminden dolayı oluşabilecek olumsuzlukların giderilmesi için seçim ittifakı başvuru mekanizmalarının başında gelmektedir. İttifak neticesinden partiler oylarını muhafaza etmeye dönük irade ortaya koyarak temsiliyet pozisyonunu kaybetmemeye çalışır.

Seçimlerden önce seçim ittifaklarının kurulmasının bir sebebi, seçim sistemidir. Seçim sistemlerinden kaynaklı orantısızlık durumu seçim koalisyonlarını tetikler. Seçim orantısızlık seviyesi ne kadar yüksek olursa, siyasi partilerin bu kurumsal engelleri aşmak için ittifak kurma teşvikleri de kadar güçlü olur (Nikolenyi, 2011). Bu bağlamda seçim sisteminden kaynaklı olarak meydana gelebilecek orantısızlık durumu siyasi partilerin parçalanma düzeyini artırır. Dolayısıyla partiler böyle bir durumun önüne geçmek için daha çok ittifak arayışları içerisinde olurlar. Aksi durumda sistemden kaynaklı olarak alınabilecek oylar, iktidar için yeterli olmadığında yönetme erkine sahip olunamayacaktır ve seçmenin vermiş olduğu oyların temsiliyeti sağlanamamış olacaktır. Seçim ittifakının kurulmasını etkileyen diğer bir unsur ise parti sayısıdır. Dolayısıyla parti sayısındaki artış ittifak kurmayı tetikler. Bu perspektif ile düşünüldüğünde parti sayısı ile seçim ittifakı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu söylenebilir (Nikolenyi, 2011).

SEÇİM İTTİFAKLARININ AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

İttifaklar içinde avantaj ve dezavantajları birlikte barındırsa da bir ittifakın/ koalisyonun başarılısı üzerinde aşağıdaki faktörler etkilidir (Doherty, 2004):

- ☐ Koalisyon, kurucu bütün unsurlarına faydalı olmalı; İçinde herkes için bir şeyler olmalı.
- ☐ Karşılıklı saygı ve anlayış olmalı. Her ortak, anlaşmazlık olsa bile, diğerlerinin bakış açısını anlama gayreti içerisinde olmalıdır.
- ☐ Uzlaşmaya istekli olmak gerekir.
- ☐ İttifak taraflarının büyüklüğü farklı olsa bile, bir ortaklık duygusu olmalıdır. Ortaklık, tüm sorumlulukların ve pozisyonların koalisyon içinde eşit olarak bölündüğü anlamına gelmez, ancak her gruba koalisyona getirdiği benzersiz niteliklere saygı duyulduğu ve kararların nasıl verildiği ve yararlandığı konusunda haklı ve adil bir söz sahibi olduğu anlamına gelir.

Siyasi partilerin ittifak oluşturmak için çok çeşitli nedenleri vardır. Bu ittifakların faydaları olmasına rağmen, ittifaklar üye taraflar için çeşitli zorluklar da ihtiva eder. En yaygın avantaj ve dezavantajların bazıları Tablo-1'deki gibi özetlenebilir (The National Democratic Institute, 2015):

Tablo 1: Seçim İttifaklarının Avantaj ve Dezavantajları

Avantajlar/Fırsatlar	Dezavantajlar/Riskler
İttifak yapan siyasi partiler, güçlerini ve kaynaklarını birleştirerek etkilerini artırabilir ve tek başlarına başaramadıkları hedefleri ittifak sayesinde gerçekleştirebilirler.	İttifak kuracak siyasi partiler ortak bir zemin bulmak için, her bir taraf öncelikleri ve ilkeleri konusunda taviz vermek zorunda kalabilir.
İttifak tarafları, etki alanlarını genişletebilir ve birleşme neticesinde oylarını artırabilir. Bu sayede sandalyelerini güvence altına almak, bir hükümet oluşturmak ve diğer belirli politik hedeflere ulaşmak için fırsatlar elde edebilirler.	Partiler, istedikleri mesajları verme konusunda ve karar alma konusundaki kontrollerini kaybedebilirler. Dolayısıyla koalisyon ortaklarından ayıran farklı bir profili korumakta zorluk çekebilirler. Özellikle küçük koalisyon ortakları bu durumda daha az avantaja sahiptir.
Etnik, dini gibi bölünmelerin yönetilmesi ve hükümete katılımın artırılması için fırsatlar elde edilebilir.	Seçmen/Halk, parti liderlerinin iktidar gücünü kullanmak için ilkelerinden vazgeçtiğini ya da taviz verdiğini düşünebilir.
İttifak tarafları, kaynakları paylaşımı sayesinde birbirlerinin zayıf yönlerini azaltarak ortak	Seçmen/Halk, bireysel olarak partileri koalisyon politikalarıyla ilişkilendirerek eleştirebilir. Bu durum ilgili siyasi parti açısından ilerleyen dönemlerde

güçlerinden yarar sağlayabilirler.	zayıflık unsuru olabilir.
Halk tarafından oluşturulmaya çalışılan uzlaşma kültürünü takdir ederek ittifakları benimseme yoluna gidebilir.	Koalisyon ortakları arasında danışma ve anlaşmaya varma ihtiyacı hükümetin karar vermesini daha karmaşık ve daha yavaş hale getirebilir.
Koalisyon üyeleri birbirlerinden bir şeyler öğrenebilir ve böylece bu deneyimlere dayanarak bireysel organizasyonlarını güçlendirebilirler.	İttifak yapan partiler içinde koalisyon hedefleri ve faydaları konusunda zayıf iletişim, parti içi gerilimleri körükleyebilir.
Halk, bireysel partileri koalisyon başarılarıyla bağdaştırabilir bu sayede siyasi partiye olan desteklerin artmasına sebep olabilir.	Büyük bir çoğunluğa sahip büyük koalisyonlar ittifak dışında kalan demokratik muhalefet gruplarını zayıflatabilir veya marjinalleştirebilir.
İttifakların kurulması, uzlaşma için bir temel sağlayabilir. Bu durum, politika istikrarı açısından özellikle değerli olabilir neticeler doğurabilir.	Gerçek bir kaybetme ihtimaliyle karşı karşıya olmayan baskın partiler için koalisyon, uzun vadede zayıflatmanın veya ortadan kaldırmanın bir yolu olabilir.

Kaynak: The National Democratic Institute, 2015

BAŞKANLIK SİSTEMİNDE SEÇİM İTTİFAKLARI

Başkanlık sisteminde seçim ittifaklarının iki boyutu mevcuttur. İttifaklar, başkanlık seçimleri ve parlamento seçimleri için yapılır. Burada özellik arz eden husus başkanlık pozisyonunun siyasi partiler için önemli bir yere sahip olduğudur. Siyasi partilerin birincil amacı bu otoriteyi elde etmektir. Bu nedenle, partilerin tek başına çoğunluğu sağlayamaması durumunda, partiler ittifak kurma eğiliminde olurlar. Başkanlık sisteminde mevcut olan çoğunluk kuralı bir nevi partileri ittifak kurmaya zorlar. Başkanlık seçimi dışında bu sistemin ikinci ayağı parlamento seçimleridir. Başkanlık seçimi ile parlamento seçimleri arasında organik bağın varlığı, bir seçimde oluşan ittifakın diğerinde de oluşmasını sağlar. Bu nedenle, başkanlık sistemi ile yönetilen ülkelerde genel eğilim, hem başkanlık hem de parlamento seçimlerde ittifak kurmaktır. Farklı bir ifade ile her iki seçimde de ittifakların kapsamı birbirine bağımlı gibidir ve bir seçimde elde edilen başarı diğerinin sonuçlarını etkileme ihtimali yüksektir (Duran, 2018).

Başkanlık sisteminde başkanlık seçimleri ile parlamento seçimleri farklı olduğundan dolayı çoğunluğu sağlayamama riski her zaman mevcuttur. Gerek yasama organı gerekse de yürütme organı seçimle göreve geldiği için birbirlerinin varlıklarına son vermek gibi bir durum da söz konusu olamayacaktır. Bu durum ise çoğunluğu elde edemeyen tarafın görevini yerine getirememesine sebep olacaktır. Dolayısıyla çoğunluğun sağlanması durumunda başkanlık sisteminin avantajı bulunmasına karşın çoğunluğun sağlanamaması ihtimalinde ise sistemin aksaklıklar yaşaması olasıdır (Akıncı, 2018). Başkanlık sisteminde her ne kadar yasama ve yürütme sert bir şekilde ayrılrsa da bazen iki organın birbirini etkileyebileceği düzenlemelerin de bulunması mümkündür (Dinç ve Yılmaz, 2022). Ancak her durumda çoğunluğun sağlanması adına seçim ittifakları kaçınılmaz olabilmektedir.

Başkanlık sisteminde önem arz eden husus, siyasi partilerin çokluğudur. Bu sistemlerde şayet siyasi hayatta çok sayıda etkili partiler varsa, sadece tek parti hem başkanı seçebilecek hem de parlamentoda çoğunluğu sağlayabilecek oy tabanına sahip olmayabilmektedir. Böyle bir durum ise yönetimde istikrarsızlığa sebep olabildiği için siyasi partiler, hem başkanın kim olacağı konusunda hem de parlamentoya üye seçme konusunda ya da sadece başkanlık seçimlerinde ittifak yolunu tercih edebilmektedirler (Küçük ve Aydoğdu, 2018). Dolayısıyla bu perspektiften ittifaklar değerlendirildiğinde, tıkanıklıkların giderilmesi açısından da ittifakların önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir.

Başkanlık sisteminde ittifakların oluşmasına sebep olan bir faktör de seçim sisteminin tur sayısı ile ilgilidir. Özellikle tek turlu seçim sistemlerinde bu husus daha da önem kazanmaktadır. Tek turlu

seçim sisteminde büyük partiler küçük partileri ya bünyelerine katarak ya da ittifak yoluna giderek seçimleri kazanmayı arzu ederler. İki turlu seçim sistemlerinde ise daha çok bu durum ikinci turda kendini gösterir. Zira ilk turda bazen partiler sadece kendi adayları ile seçime girerek seçimi kazanmak isterler. Seçimlerin ikinci tura kalması durumunda ittifak arayışları daha da önemli hale gelir. Ancak bu durum hiç bir zaman kesinlikli oluşturmaz. Nitekim iki turlu seçim sistemlerinde de ilk turda seçimi garantilemek isteyen partiler olabilmektedir. Bu durumda iki turlu seçimlerin ilk turunda da seçim ittifakları tercihe medar olabilmektedir (Demirkol ve Çoban Balcı, 2021).

PARLAMENTER SİSTEMLERDE SEÇİM İTTİFAKLARI

Parlamente system, avantajları ile birlikte belirli aksaklıkları da barındırmaktadır. Eşitlik ve denge denilen iki unsur parlamente sistemin iki önemli unsuru bilinmektedir. Ancak siyasi partilerin realitesi söz konusu bu iki unsuru zayıflatarak denetimi ortadan kaldırmıştır. Parlamente systemin dezavantajlı diğer bir durumu da yürütmenin direk yasamaya karşı sorumlu olmasıdır. Bu yönüyle sistem millet karşı sorumlu onumda değildir. Parlamente sistemin barındırdığı risklerin ittifaklara yol açtığı alan ise koalisyonlardır (Akıncı, 2016).

Parlamente sistemlerde yürütme yetkisini kullanmak isteyen siyasi partiler, çeşitli nedenlerden dolayı ittifak kurmaya zorlanır. Söz konusu bu partiler, seçimden önce ittifak kurabildikleri gibi seçimlerden önce bağımsız olarak tek başlarına rekabet edip seçim sonucunda hükümet koalisyonu arayışı içinde de bulunabilirler. Parlamente sistemde seçim öncesi ittifakların oluşabilmesi, diğer sistemlerde de olduğu gibi, ideolojik uyumluluk önem arz eder. İdeolojik açıdan uyumlu olan partiler arasında ittifak oluşması ihtimali daha yüksektir. Kurabilecek potansiyel ittifaklar arasındaki benzerlik ve siyasi partiler arasındaki büyüklük benzerliği de ittifakın büyüklüğü üzerinde etkili olmaktadır. İttifakların genelinde etkili olan ideolojik kutuplaşmanın varlığı ve seçim sisteminden kaynaklı orantısızlık durumunun varlığı da parlamente sistemde ittifak kurulma ihtimalini yükseltecektir (Golder, 2006).

Parlamente sistemlerde tek parti iktidarı ekseriyetle güçtür. Tek partinin iktidarı sağlayamaması durumu ise istikrarsızlık ihtimalini yükselten bir faktördür. Siyasi istikrarsızlık durumu, yürütme yetkisini elinde bulundurmamak isteyen siyasi partileri, seçim öncesi veya seçim sonrası herhangi bir şekilde ittifak kurmak zorunda bırakır. Dolayısıyla bu sistemde siyasi parti, seçimden önce bağımsız hareket edip daha sonra ittifak arayışında olabilir veya seçimden önce başka partilerle ittifak kurma yoluna gidebilir (Miş ve Duran, 2018).

Parlamente sistemi için de başkanlık sistemi için de seçim ittifaklarının zorluktan kaynaklandığı söylenebilir. Demokratik sistemin vazgeçilmez organları olan siyasi partiler, ülkelerde uygulanan seçim sistemlerinin olası avantaj ve dezavantajlarından yararlanmak için seçim ittifakları stratejilerini geliştirirler. Özellikle çoğunluğu sağlayamayacağını ön gören partiler, temsiliyette aktif rol almak için ittifak eğiliminde olur (Savut, 2020).

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Demokrasi ile yönetilen sistemlerde farklı kimliklerin ve farklı arayışların varlığı birçok ülkede siyasi partilerin çoğalmasına sebep olmuştur. Güçlü tek partinin mevcudiyeti hükümetlerin kurulması noktasında kolaylık sağlarken, temsiliyet noktasında zayıflıkları bulunmaktadır. Diğer yandan büyüklükleri tek başına hükümeti kuramayacak boyutta olan partilerin varlığı bir o kadar hükümet kurmayı zorlaştırır. Demokratik sistemlerde farklı arayışlar içerisinde olan kitlelerin varlığı düşünüldüğünde ise birden çok partili sistemler kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla çok partinin olduğu ve hiçbir partinin de iktidarı tek başına yönetmeye muktedir olamadığı durumlarda ittifaklar kaçınılmaz olmaktadır. Hatta demokratik sistemlerde seçim ittifaklarının zorunluluğundan ziyade olması da tasvip edilir bir vaziyet halini almıştır. Bugün birçok demokratik sistemlerde ittifakların görülmesi böyle bir düşüncüyü destekler niteliktedir. Gerek parlamente sistemlerde olsun gerekse de başkanlık sistemi ile yönetilen ülkelerde olsun seçim ittifakları sık başvurulan bir mekanizma haline gelmiştir. Her sistemde siyasi partiler farklı koordinasyonlara gitse de neticede mantalite olarak uzlaşma ekseninde bir araya gelme iradesi taşımaktadırlar. Seçimden önce veya sonra; başkanlık

seçimleri için veya parlamento üyelerinin seçimi için olsa da; netice olarak partilerin ortaya koyduğu irade, birlikte hareket etme iradesidir.

Seçim ittifaklarının oluşumu üzerinde birçok faktör etkili olmaktadır. Bunlardan en önemlileri parti sayısının fazlalığından dolayı tek başına hükümetin kurulamaması ve seçim sisteminden kaynaklı temsilde adaletin sağlanamamasıdır. Parti sayısının fazlalığı hükümeti kurma noktasında tikanıklıklara sebep olabilmektedir. Tek başına yeterli çoğunluğu elde edemeyen/edemeyecek olan partiler, bu durumda ittifak arayışı içerisine girerler. Seçim sistemleri ise temsiliyet ilkesini zedeleyebilme tehlikesini barındırmaktadır. Özellikle yüksek baraj sisteminin olduğu ülkelerde küçük partilerin seçmenlerini temsil etme ihtimali çok düşüktür. Bu durum ise büyük partilerin lehine olurken küçük partilerin ise zamanla yok olmasına sebep olabilmektedir. Bundan dolayı seçim ittifakları bu noktada küçük partilere de hayatta kalma şansını vermektedir. Parti sayısı ne kadar ittifakları etkileyebilme potansiyeline sahipse seçim sistemlerinden kaynaklı olan orantısızlıkların boyuta da ittifakların oluşumu üzerinde etkili olmaktadır.

Seçim ittifaklarının oluşumu ne kadar önemliyse kurulan ittifakların ömrü de o kadar önemlidir. Zira kurulan kimi ittifaklar çok kısa ömürlü olurken bazıları da çok büyük işbirliklerine sebep olabilmektedir. Bu noktada önem arz eden hususiyet partilerin ideolojilerinin birbirine yakın olmasıdır. Zira ideolojileri ya da politik hedefleri birbirine yakın olan siyasi partiler arasında ittifak kurulması daha muhtemelken, birbirinden farklı politik hedeflere sahip olan partilerin ya da farklı ideolojileri sahip olan partilerin ittifak kurması daha güç bir vaziyet almaktadır. Dolayısıyla siyasi partiler arasındaki ideolojik uyumluluk ittifak oluşumunda etkili faktör olurken, ittifakın süreklilik arz etmesi noktasında da değer ifade etmektedir.

Seçim ittifakı kültürünün gelişmesi temsilde adaleti sağlayıcı roller üstlenmesinin yanında siyasi partilerin arasında uzlaşma kültürünün yerleşmesi açısından da roller üstlenir. İttifak kuran siyasi partiler, gerektiğinde ittifakın gerekliliğinden dolayı kendi politikalarından taviz vermeleri gerekse de kutuplaşmanın önüne geçmeleri açısından sosyal kazanımlar meydana getirebilirler. Zira seçim ittifakları siyasi partileri aynı hedeflere yönelttiği için kutuplaşmanın önüne geçebilme avantajına sahiptir. Ancak burada göz ardı edilmemesi gereken nokta; büyük partilerin ittifak kurması neticesinde rakip konumda kalan siyasi partileri ya da ittifakları dışlamamasıdır. Yine ittifakların ihtiva edebileceği diğer bir tehlike ise büyük partilerin küçük partilerle ittifak kurması durumunda küçük partilerin ittifak içerisinde süreç içerisinde eriyebilme tehlikesidir. Böyle bir tehlikenin önüne geçebilmek için de ittifaklar, ittifak içerisindeki bütün siyasi partilerin değerlerine yer verebilmelidir. Farklı bir ifade ile ittifaklarda her taraf için bir şeyler olmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKINCI, B. (2016), “Yeni Sistem Önerisi Olarak Yarı Başkanlık Sistemi ve Dünyadaki Uygulamaları”, *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 3(3), ss.98-118.
- AKINCI, B. (2018), “Türkiye’de 24 Haziran 2018 Genel Seçimleri Sonrasında “Topal Ördek” Tartışması: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Olası Riskler ve Karşı Çözümler”, *Turkish Studies - Economics, Finance, Politics*, 15(1), ss. 9-21.
- AYDOĞAN ÜNAL, B. (2019), “Türkiye’nin Yeni Sisteminde Seçim Öncesi İttifaklar”, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), ss.321-328.
- BARIN, T. (2019), “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Temsilde Adalet İlkesi ve Seçim İttifakı Düzenlemesinin Değerlendirilmesi”, *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 4(1), ss.1-34.
- DEMİRKOL, Ö. ve ÇOBAN BALCI, A. (2021), “Türkiye’de Seçim İttifakları:1950-2021”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), ss.350-377.

- DİNÇ, Y.D. ve YILMAZ, V. (2022), “Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Yasama, Yürütme, Yargı Organları ile Taşra ve Yerel Yönetimlere Etkilerinin Değerlendirilmesi”, Ombudsman Akademik, 8 (16), ss.167-213.
- DOHERTY, I. (2004), Coalition Best Practices, National Democratic Institute For International Affairs.
- DURAN, H. (2018), Pre-Electoral Alliances in Presidential Systems, <https://thenewturkey.org/pre-electoral-alliances-in-presidential-systems>, Erişim Tarihi: 03.05.2019.
- DUVERGER, M. (1974), Siyasi Partiler (Çev. Ergun Özbudun), Bilgi Yayınları, Ankara.
- GENÇKAYA, Ö. & SENÇELEBİ, C. (2021), “İtalya’da Seçim Sistemleri, Seçim Koalisyonları ve Seçimler: 1993-2018”, Yasama Dergisi, (43), ss.11-60.
- GOLDER, S.N. (2004), The Logic of Pre-Electoral Coalition Formation, Doctoral Dissertations, New York University Department of Politics, New York.
- GOLDER, S.N. (2006), “Pre-Electoral Coalition Formation in Parliamentary Democracies”, British Journal of Political Science, 36, p.193–212.
- GÖKSEL, T., ÇINAR, Y. & YÜRÜK, S. (2018), “İttifaklı Seçim Sistemi ve Sandalye Dağıtım Mekanizmalarının Temsilde Adalet Açısından Sayısal Analizi: Türkiye Örneği”, Turkish Studies Economics, Finance and Politics, 13/14, ss.99-124.
- GÖNENÇ, L. (2002), İttifakların Yolu Açılmalı, <http://www.radikal.com.tr/yorum/ittifaklarin-yolu-acilmali-639994/>, Erişim Tarihi: 29.04.2019.
- KÜÇÜK, A. & AYDOĞDU, Y. (2018), “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Milletvekili Seçim Sistemi Önerileri”, Liberal Düşünce Dergisi, 90, ss.7-33.
- MİŞ, N. & DURAN, H. (2018), Seçim İttifakları, SETA, Sayı:232.
- NİKOLENYİ, C. (2011), The Institutional Regulations of Electoral Coalitions in Post-Communist Democracies, ECPR General Conference in Reykjavik, Iceland.
- OĞUZ, M. C. (2019), “Seçimlerin, Demokratikleşme Sürecine Etkileri: Seçim İttifakları Ve Türkiye Üzerine Bir Tartışma”, Memleket Siyaset Yönetim, (31), ss.1-36.
- SAVUT, E. (2020). “Geçmişten Bugüne Türkiye Siyasetinde Seçim İttifakları: Tercih mi? Zorunluluk mu?”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (39), ss. 33-48.
- SHİN, E. (2015), A Model of Pre-Electoral Coalition Formation, California Institute of Technology, Pasadena.
- TEKİN, A. (2021). “Kazananın Bir Kez Daha Ödüllendirildiği Seçim Sistemi: Çoğunluk Ödüllü Seçim Sistemi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 29(3), ss.1773-1811.
- THE NATIONAL DEMOCRATIC INSTITUTE (2015), Coalitions: A Guide for Political Parties & The Oslo Center for Peace and Human Rights.
- TÜRKAN, E. & ÇINAR, Ö. (2020), Türkiye’de Yapılan Seçim İttifaklarının Seçim Sonuçlarına Etkisi, Mikyas Basım Yayın, İstanbul.
- UZUN, M.S. (2018), “Siyasi Partiler ve Seçim Hukuku Kısıtları İçerisinde Türkiye’de Seçim İttifakları ve Alternatif Seçim İttifakı Modelleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ZARİÇ, S. (2019), “Türkiye’de Seçim Barajı ve Avrupa Ülkelerinde Durum”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (37), ss.247-259.